

Varför begås brott?

Varför begår då människor brott? Här har vi ett exempel på en fråga, som inte har något enkelt, heltäckande svar. Bakgrund och uppväxtförhållanden kan ha betydelse, men räcker inte som förklaring. Det var kanske lättare förr att hitta förklaringar. Under 1800-talet och början av 1900-talet talade man ofta om "nödbrottslighet". Många hade det så fattigt och svårt att brott var kanske enda sättet att klara sig. Folk stal mat och ved, kläder och verktyg för att slippa svälta och frysa.

Många brott, som fylleri, våldsbrott och stöld, minskade faktiskt också när levnadsförhållandena blev allt bättre under 1900-talet. Men från 1950 bryts denna utveckling. Vi får kraftiga ökningar i brottsligheten, men nu går det inte längre att skylla på nöd och fattigdom. Nödbrottslighet har ersatts av välfärds kriminalitet.

Hur ska man då förklara att brottsligheten har ökat sedan 1950?

■ Tillfället gör tjuven

Man brukar peka på två orsaker. Det första är att tillfällena och möjligheterna att begå brott har ökat kraftigt. Det finns helt enkelt mer att stjäla på fler ställen än förut. Antalet bilar, fritidsbåtar, sommarstugor och varuhus har mångdubblats.

I Bullerbyn var nog brottsligheten låg. Alla kände ju alla, den "sociala kontrollen" var stark. Men hur tror du att det är i höghusområdet?

År 1950 fanns det en kvarts miljon bilar i Sverige. Trettio år senare fanns det tre miljoner.

Samtidigt ökade antalet bilstölder från några få tusen till 30 000. På samma sätt har stölder av fritidsbåtar, inbrott i sommarstugor och stölder i varuhus ökat kraftigt.

■ Ingen vet vem jag är

Den andra förklaringen till att brottsligheten har ökat handlar om hur hela vårt samhälle och vårt boende har förändrats. Förr bodde de allra flesta på landet eller i mindre samhällen. Man hade mycket kontakt med grannar, släkt och arbetskamrater. Dessutom visste man det mesta om folk i sin omgivning. Var det någon som hittade på något olagligt, visste snart de flesta om det.

Man brukar säga att den *sociala kontrollen* var stark. Idag är det mycket vanligt att folk flyttar, och dessutom lever många helt anonymt i stora bostadsområden. Den sociala kontrollen finns nästan inte längre, och detta skulle då förklara varför brottsligheten nu har ökat.

Idag ligger också narkotikamissbruk bakom många stölder och rån. För att finansiera missbruket är kriminalitet enda utvägen för många. Hur försöker man då att komma till rätta med brottsligheten?

■ Straffets uppgift

Det straffsystem, som vi har talat om tidigare, ska ju avhålla människor från att begå brott. Men straffet har också en annan uppgift. Det ska försöka få den dömda att åter bli anpassad i samhället och leva ett laglydigt liv. De här två principerna kan kollidera med varandra. Straffen ska alltså vara så stränga att folk låter bli att begå brott. Men de får inte vara så stränga att folk knäcks, och sedan inte klarar av att leva ett vanligt liv, när strafftiden är slut. Under senare år har domstolarna allt oftare dömt till vård i frihet. Den som dömts till ett kortare fängelsestraff kan få avtjäna straffet i hemmet. Den dömda får då en elektronisk fotboja, som slår larm om man avviker från det fastställda schemat. Ungdomar kan dömas till *samhällstjänst*. Då får de utföra ett samhällsnyttigt arbete i frihet i stället för att gå i fängelse.

Man har börjat reservera fängelsestraffet för särskilt svåra brott. Det kan gälla narkotikabrott, våldsbrott, upprepade stölder och rattfylleri. Samtidigt är det så att en stor del av vissa brott (bostadsinbrott, bilstölder, stölder ur bilar) begås av en ganska liten, begränsad grupp återfallsförbrytare.